

Yıl / Year: 2020

Cilt / Volume: 10

Sayı / Issue: 19

Sayfalar /Pages: 195-211

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 30.03.2020

Sonuçlanma Tarihi: 29.04.2020

TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN YEREL KARAR ALMA SÜRECİNE KATILIMI

Abdullah TAŞTEKİN*

Öz

Yerel yönetimler, belirli bir coğrafi alanda yaşayan, yerel topluluğun ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan, karar organları yerel halkça seçilen, idari ve mali özerkliğe sahip kamusal kurumlardır. Genel anlamda dünyada, yerel yönetimler hem hizmet etkinliği hem de demokratik yönetim en iyi gerçekleştirildiği yönetim kademesi olarak kabul görmektedirler. Yerelde etkin ve katılımcı demokratik yönetim anlayışı, vatandaşların ve sivil toplum örgütlerinin yönetim sürecine dahil edildiği bir anlayışla gerçekleştirilir. Türkiye'de 2000'li yıllar sonrası yerel yönetimlere ilgili yapılan yeni hukuksal düzenlemelerde öne çıkan konuların başında sivil toplum örgütlerinin yönetim sürecine katılımını sağlayacak kurumsal ve politik düzenlemelerin yapılmasıdır. Çalışmada, Yerel mevzuat doğrultusunda sivil toplum kuruluşların, Stratejik planlama, kent konseyleri, Yerel meclisler, ihtisas komisyonu ve gönüllü hizmetler yoluyla yerel yönetim sürecine katılımı konusu değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum Örgütleri, Yerel Yönetime Katılım, Yerel Demokrasi

Jel Kodları:H75.

PARTICIPATION OF NGO'S TO THE LOCAL DECISION MAKING PROCESSES IN TURKEY

Abstract

Local governments are public institutions that live in a geographical area, established to meet the common needs of the local community, the decision-making bodies are selected by the local community, with administrative and financial autonomy. In general, in the world, local governments are accepted for their service efficiency and in the management level, for their democratic management capabilities. The understanding of effective and participatory democratic management at the local level is realized through an understanding in which citizen and non-governmental organization are included in the management process. Turkey in 2000 s after the beginning of the prominent issues in the new legal arrangements made to local governments to ensure the participation of civil society organizations in the management process is making the institutional and political arrangements. In local legislation, it provides the opportunity for civil society organizations to participate in the local government process through strategic planning, city council, local councils, specialized commission and voluntary services.

Keywords: Civil Society, Organizations, Participation in Local Government, Local Democracy

Jel Codes:H75

* Dr. Öğretim Üyesi, Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, atastekin@yahoo.com, 0000-0001-7634-4385.

GİRİŞ

Ülkelerin yönetim kültürü ve devlet yapılanmalarına göre değişiklik göstermekle beraber, hemen hemen bütün ülkelerde, kamusal hizmetlerin merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin arasında bölüşüldüğü görülmektedir. Avrupa ülkelerinde güçlü yerel yönetimlerin varlığı demokratik yönetimin şartlarından sayılmaktadır. Yerel yönetimler demokrasinin okulu olarak isimlendirilmesinin sebebi, halkın bu yönetim kademesine çok yakın ve içinde olmasından kaynaklanmaktadır. Halkın ölçek anlamında küçük beldelerde yerel yönetim sürecine katılımı daha kolay gerçekleşmesine rağmen özellikle büyük kentlerde bu imkan azalmaktadır. Kent merkezlerinde ve metropol alanlarda yerel yönetime katılımın şahıslardan ziyade üye oldukları sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Örgütlü bir toplumun varlığı günümüzde artık demokratikleşmenin ön koşullarından biri haline gelmiştir. Ancak bir ülkede sadece örgütlü oluşumların kurulmasına izin vermek artık demokratikliğin bir göstergesi olarak yeterli görülmemektedir. Aynı zamanda bu kuruluşların oluşumuna destek verilmesi ve kamusal politikaların oluşum sürecine katılımlarını sağlayacak yasal zeminlerin oluşturulması beklenmektedir. Kamu politikası, toplumsal talep ve ihtiyaçlara çözüm yolları bulmak olduğuna göre, daha isabetli politikalar üretebilmek için halkın sorun ve taleplerini en iyi bilen, dolayısıyla bunu en iyi şekilde iletebilecek olan STK’ların karar alım süreçlerinin tüm aşamalarında yer alması önem arz eder.

Sivil toplum alanı devlete veya bireylere indirgenemeyen ve gönüllülük üzerine kurulmuş bir alandır. Sivil toplum, devletin müdahale alanlarının dışında kalan ekonomik ve sosyal alanı tanımlamak için gereksinim duyulmuş bir kavramdır. Bu alan, kendi kendini düzenleyen, kendi ilke ve kurallarına göre işleyen özerk bir alandır. Sivil toplum kuruluşların en önemli rolü, ulusal alanda ülkenin toplumsal ve ekonomik sorunlarına dikkat çekerek, bu sorunların çözümü, farklı düşüncelere saygı çerçevesinde ülkenin demokratikleşmesi yolunda çaba harcamak; uluslararası alanda ise uluslararası ve uluslar üstü kurumlarla ilişkilerin derinleştirilmesine, ülkenin tanıtımına ve olumlu imajına katkıda bulunmak olmalıdır. Kısaca Sivil toplum kuruluşlarının devletin vesayeti altında olmadan kendi yapılanmaları ve faaliyetleri hakkında kendileri karar verebilmeli, devlet politikasının gidişatını etkileyebilmelidir.

Sivil toplum kuruluşların yerel kamusal politikaların belirlenme sürecine katılımıyla ilgili olarak Türkiye’de kamu kurumları ile Sivil toplum kuruluşların işbirliği yapılabilmesi için yasal çalışmalar yapılmıştır. Özellikle bu katılımın yerel kamusal politikaların oluşturulması bakımından 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve İl

Özel idareleri Kanun'ları önem arz etmektedir. Ayrıca Sivil toplum kuruluşların yerel kamusal politikaların oluşumuna belediye meclisleri, komisyonlar ve kent konseyleri ve hizmetlere gönüllü katılım aracılığıyla sağlanmıştır. Bu konuda katılım mekanizmalarının düzenlenmesine rağmen yerelde katılımın çeşitli faktörlerden dolayı etkin bir şekilde gerçekleştirilmediği görülmektedir.

Bu bağlamda çalışmada, sivil toplum örgütlerinin yerel kamusal politikaların belirlenmesindeki rolü kapsamında öncelikli olarak yerel yönetim, yerel politika, yerel katılım ve yerel demokrasi kavramları ile ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılacaktır. Sivil toplum kuruluşların yerel mevzuatın düzenlediği imkânlar doğrultusunda yerel kamusal politikalara etkisi çalışmanın temel konusunu oluşturmaktadır.

1. YEREL YÖNETİM VE KATILIM

Yerel yönetimler, kamu yönetimi teşkilatlanmasında merkezi yönetimin yanında yerel kamusal hizmetleri yürüten birimlerdir. Başka bir deyişle yerel yönetimler, yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılayan, karar organlarının yereldeki halk tarafından seçileni, idari ve mali yönden özerk kamu tüzel kişiliğine sahip birimlerdir (Toprak, 2010: 17). Yerel yönetimler, belirli bir coğrafi alanda yaşayan halka hizmet üretmek amacıyla kurulmuş olan, karar organları yerel halk tarafından seçilen, görev ve yetkileri kanunlarla belirlenmiş olan, kendisine özgü gelire ve personele sahip olan ve merkezi yönetimle olan ilişkilerinde özerkliğe sahip olan kamu tüzel kişileridir (Çetin, 2009: 250).

Yerel yönetimler, toplumların ya da yerel birimlerdeki halkın ekonomik, sosyal, siyasal, idari yapısının yanında, demokrasi kültürünün topluma yerleştirilmesinde ve demokrasinin bir toplumda gelişmesine katkı sağlayan bir rolü üstlenen birimlerdir (Kayan, 2019: 41). Toplumlara demokratik değerlerin kazandırılmasında, yönetimde etkin katılımın sağlanmasında ve bu değerlerin verimli bir şekilde sağlanmasında yerel yönetimler önemli bir rol üstlenmektedir (Memişoğlu, 2015: 1-52).

Yerel yönetimler, demokratik hayatta sahip oldukları roller ve kamusal hizmetlerin halka götürülmesindeki fonksiyonları nedeniyle halkın yönetime katılımının ilk aşamasıdır (Toprak, 2010: 14). Merkezi yönetim tarafından alınan kararların yerel ihtiyaçlarla uygunluğu her zaman mümkün olamamaktadır. Bu açıdan da yerel yönetimlerin yerel ihtiyaçlara yönelik karar alımında önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü yerel yönetimler kamusal hizmetler

açısından var olan eksiklikleri yerinde görebilmekte ve daha isabetli ve gerçekçi kararlar alabilmektedir (Türkoğlu ve Bucaktepe, 2015: 323).

Kamu politikası kavramı üzerinde uzlaşma sağlanan bir tanımlama yapılması zordur. Bu bağlamda farklı tanımlamaların unsurlarını içinde barındıran bir tanımlamayı Birkland yapmıştır. Ona göre kamu politikası, bir amaca ulaşmak için gerçekleştirilen, kamu ve özel sektör tarafından yorumlanan ve nihai noktada fikir hükümet dışı örgütlerden gelmiş olsa bile hükümet tarafından uygulanan politikalardır (Bulut, vd., 2017: 25). O halde kamu politikalarını kısaca toplumsal sorunları belirlemek ve bu sorunlara çözüm yolları geliştirmek olarak tanımlarsak, yerel kamu politikalarını da yerel yönetim birimlerince yerel halkın sorunlarının belirlenmesi ve bunlara çözüm geliştirilmesi olarak tanımlamak doğru olacaktır.

Yerel yönetimler, yerel halkın talep ve ihtiyaçları doğrultusunda imar, konut, spor, çevre, kültür vb. gibi birçok alanda faaliyette bulunmakta ve bu alanlarda yerel kamusal politikalar oluşturmaktadır. Bu politikaların oluşum sürecinde ise iç ve dış aktörlerin etkisi olmaktadır. Bu aktörlerden bir kısmı hangi politikanın uygulanacağını doğrudan seçerken, diğer kısmı ise statüleri gereği bu tercihi etkileyebilmektedir (Özkan, 2015: 52).

Yerel katılım yalnız mahalli idare kurumlarının seçimle meydana getirilmesi değildir; yerelleşmenin gerçek anlamda sağlanarak, halkın yönetime aktif, doğrudan söz söyleyecek seviyeye gelmesidir (Çevikbaş, 2008: 72). Yerel demokrasinin geliştirilmesindeki en önemli unsur, yerel halkın alınan kararlardaki katılımın derecesi ve yerel halkın bu kararların alınmasına yapmış olduğu katkıdır (Okur ve Çakıcı, 2011: 6).

Yerel yönetimler demokrasinin temel eğitim kurumlarıdır. Yerel yönetimlerin demokratik kuruluşlar olarak gelişim göstermesi demokrasinin gelişimine paralellik gösterir (Yaylı ve Puslu, 2008: 135). Bu özelliklerin yerel yönetimlerde işlevsellik kazanabilmesi için bu kuruluşların, halkın katılım sağlamasına imkân veren iletişim kanallarını açık tutması gerekir.

Yerel katılımın önemi, uluslararası alanlarda yapılmış olan antlaşmalarda belirtilmiş olup yerel demokrasinin gelişimine olan katkısı vurgulanmıştır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nda ve insan hakları ile ilgili diğer uluslararası metinlerde, yurttaşların kamusal etkinliklere katılma hakkı açıkça belirtilmiştir. Avrupa Konseyi’ne üye olan tüm devletlerin Avrupa Yerel Özerklik Şartında belirtilen bu kurallara uyulması gerektiği belirtilmiştir (Önder, 2013: 315).

Yerel demokrasi sözcüğü için yönetimdeki demokratik değerler üzerinde durulduğu görülmektedir. Bazen bu kavramın yerel özerklik kavramıyla bir tutulup aynı anlamda

kullanıldığı da görülür (Uluç, 2019: 14). Yerel birimlerde; aktif bir yönetim anlayışını benimseyen, etkinlik ve faaliyetlerde demokratik değerleri ön planda tutan, demokrasinin bünyesinde var olan birçok değeri yönetim anlayışını benimsettirir, yerel demokrasi. Yerel demokrasi içinde bulunan toplumun demokratik açıdan özgürleşmesine olanak veren değerler bütünü olarak da tanımlanabilir (Görmez ve Altınışık, 2011: 37).

Yerel demokrasiyi oluşturan temel bazı prensiplerden söz edilebilir. Bu prensiplerden birincisi, merkeziyetçilikten uzak yerel yönetimlerde seçilen oluşan yapıların, kendilerinin karar alıp, bu kararları uygulamalarıdır. İkincisi ise; yerel yönetimlerde halk tarafından seçilen organların (yöneticilerin); meclis delegelerini, kendilerine oy veren seçmen kitlelerini, sivil toplum ve diğer katılımcı aktörler arasındaki iletişimsel ve rekabetsel süreci etkinliğidir. Bu gruplar demokratik bir süreç içerisinde kendilerini seçen seçmene karşı sorumluluk duygusuna sahip olmalı ve halka karşı isteyerek bu durumu sahiplenmelidir. Üçüncü prensip ise, yerel yönetimler kendilerine verilmiş olan yetkileri ve sorumluluk bilinçleri konusunda halka bilgi vermeli ve halkı etkileyen veya etkileyecek olan konular için alınacak kararlara mümkün olduğu kadar halkın katılımını sağlamalıdır (Kestellioğlu, 2011: 124).

2. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ (STK) KAVRAMI

Modern toplumlarda, belirli amaçları gerçekleştirmek, belirli konularda kamuoyunu aydınlatmak veya yönlendirmek için çalışan ve gönüllülük esasıyla hareket eden kuruluşlara sivil toplum kuruluşu (STK) denir. Toplum içerisinde idarenin bir parçası olmayan ve sivil toplum alanında etkinlik gösteren her örgütlenme STK'yı oluşturur. Bu tanımlamayla STK'ların kapsamına siyasi gruplar, esnaf ve işçi sendikaları, dini kurum ve kuruluşlar, loncalar, spor kulüpleri, sanat ve kültür dernekleri, birlikler, odalar, küçük ve büyük özel sektör girişimleri dâhil edilmektedir (Arslan, 2001: 127).

Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nde vatandaşların karar alma sürecine katılabilmeleri ve bu bağlamda danışma ve denetim mekanizmalarının açık olması bir hak olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu hakkın kullanılabilmesini sağlayacak en önemli araçlardan biri de STK'lardır (Yıldırım, 2004: 233).

STK'lar ile ilgili olarak farklı tanımlamalar ve isimlendirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda genel olarak gönüllülük esasına dayalı ve belirli amaçları gerçekleştirmek için faaliyette bulunan, toplumu yönlendirme ve bilinçlendirme işlevini üstlenen kuruluşlara STK denilmektedir. Ayrıca bu kuruluşlara "Hükümet Dışı Kuruluşlar (Non Governmental

Organizations), “Üçüncü Sektör Kuruluşları” ve “Gönüllü Kuruluşlar” da denilmektedir (Genç ve Erdoğan, 2013: 250). Dünya bankası tanımına göre sivil toplum kuruluşu, sosyal barış ve refahı artırmak için çalışan, yoksulluğa dikkat çeken, çevreyi koruyan, temel sosyal hizmetleri ve temelde sosyal gelişmeyi sağlamayı amaçlayan özel organizasyonlardır. Daha geniş tanımıyla ülke yönetimin resmi olmayan, hükümetten bağımsız sivil kısmıdır (Gündüz ve Kaya, 2014: 134).

STK’lar günümüzde sadece toplumsal ve ekonomik kalkınmaya ve sivil toplum düzenine katkı sağlamak rolü ile sınırlı kalmamakta, bununla birlikte katılımcı demokratik anlayışın oluşturulmasına ve sürdürülmesine de önemli katkılar sunmaktadır. Dolayısıyla günümüzün en önemli aktörlerinden biri olan STK’lar, yalnızca bireylerin ortak amaçlarını gerçekleştirmek için değil, devleti etkileyebilmek ve denetleyebilmek için de kurulmuşlardır (Caniklioğlu, 2007: 78).

STK’lar tarihsel süreçte sadece bireysel hak ve özgürlüklerin yaşama geçirilmesi ve güvence altına alınması ya da siyasal sistemin demokratikleşmesi mücadelesinin değil, aynı zamanda bir ülkede vatandaşların kamusal politikaların belirlenmesi sürecine aktif katılımını sağlayan önemli bir aktör olarak görülür. Bu özelliğiyle sivil toplum, toplumsal sorunlara etkili çözüm bulma sürecine aktif katılan ve siyasi aktörleri bu çözümleri yaşama geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan farklı gönüllü aktörlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alan olarak tanımlanabilir (Keyman ve İçduygu, 2005: 25).

3. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ (STK) VE YEREL YÖNETİM İLİŞKİSİ

Yerel yönetimler, demokratik hayatta sahip oldukları roller ve kamusal hizmetlerin halka götürülmesindeki fonksiyonları nedeniyle halkın yönetime katılımının ilk aşamasıdır (Toprak, 2010: 14). Bu bağlamda STK ve yerel yönetim ilişkisi günümüze kadar güncelliğini koruyan bir konu olmuştur. Bu konuda Hegel, yerel yönetimin sivil toplumun bir parçası olduğunu ifade etmiştir. Belediyelerin merkezi yönetimin müdahalesine kapalı bir idari özerklikten faydalandığını ve sivil toplum sınıflandırmasında bir yerel yönetim birimi olan belediyeleri diğer sivil toplum kuruluşlarıyla aynı kategoride değerlendirmiştir (Kaypak, 2012: 40).

Yerel yönetimler ve belediyeleri, tarihsel süreç içerisinde sadece yerel hizmetleri yerine getiren kurumsal yapılar değil aynı zamanda siyasi iktidarın merkezileşmesine karşı sivil toplum geleneğini güçlendiren kurumlar olarak da değerlendirmek gerekir. Benzer görüşleri dile getiren Magnusson, belediyelerin devletin değil, sivil toplumun bir parçası olduğunu belediye özerkliğinin bireyler ve özel kuruluşlar gibi 19. yüzyılda devletin müdahalesine karşı olduğunu ileri sürmektedir (Görmez, 1997: 65).

Yerel yönetimler sivil topluma dayalı yapılanmalar olarak ifade edilmektedir. Bu durum yerel yönetimlerin programlarının yerel siyasal süreçler, seçmenler ve siyasal gruplar tarafından belirlenmesinden kaynaklanmaktadır. Batı Avrupa’da merkeziyetçi yönetim anlayışına rağmen ortaya çıkmış olan yerel yönetimler, ortaya çıkma ve gelişim süreci anlamında bir STK olarak kabul edilmiştir. Çünkü Batı anlayışında belediye yalnızca orada yaşayan halkın ortak ihtiyaçlarını gidermek için kurulmuş bir yapılanma değildir, aynı zamanda merkezi yönetim anlayışına karşı sivil toplum geleneğinin sürdürülmesi demektir (Tekeli, 1983: 7).

Yerel yönetimlerin bir kamusal kurum mu yoksa sivil alanın içinde olan bir örgüt mü tartışmaları ülkeden ülkeye farklılık oluşturmaktadır. Bu konuda yerel birimlerin sahip olduğu özerkliğin derecesi belirleyici olmaktadır. Ancak siyasi özerkliğe sahip yerel birimlerin sivil toplum kategorisine dâhil edilebileceği yargısı ağırlığını korumaktadır. Yerel yönetimler bir kamu tüzel kişisi olarak siyasal toplumun bir paydaşı ve kamusal otoritenin tamamlayıcısı oldukları için bunları sivil toplum kuruluşu olarak kabul etmek mümkün değildir (Parlak ve Ökmen, 2016: 49). Ancak yerel yönetim birimlerini sivil topluma dâhil eden görüşler de bulunmaktadır. Bu ise yerel yönetimlerin özerkliğini geçerli kılmak için siyasi iktidarlarca ileri sürülen bir düşüncedir. Bu düşünceye sahip olanların bir kısmı ise sivil toplum örgütlerine piyasa mekanizmasının ve bireyciliğin alanı olarak başvurmakta ve yerel yönetimleri bu anlamda STK olarak kabul etmektedirler (Kaypak, 2012: 42-43).

Keleş’e göre aşağıdaki nedenlerden dolayı Türkiye’de ise yerel yönetim birimlerini STK olarak kabul etmek mümkün değildir. (1991: 326-329):

- Türkiye’de yerel yönetimler Tanzimat sonrası tepeden inme Batılılaşma hareketi sonucunda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de yerel yönetimlerin toplumsal bir tabanı bulunmamaktadır.
- Türkiye geç kapitalistleşen bir ülkedir. Bundan dolayı burjuvazi devlet eliyle geliştirilmiştir. Dolayısıyla burjuvazinin bu niteliği yerel yönetimlerin STK olarak ortaya çıkmasına engel teşkil etmiştir.
- Yerel yönetimler kamu tüzel kişisidirler. Kamu yönetimimin bir parçası olduklarından sivil toplumdan ziyade siyasal toplumun parçasıdır.
- Türkiye’de yerel yönetimler gerçek anlamda özerkliğe sahip olmadıkları için STK olarak kabul edilemezler.

Yerel demokrasinin var olabilmesi, yerel yönetim birimlerinin sahip olduğu gücü toplumdaki diğer gruplarla paylaşmasına ve birlikte kullanılmasına imkân tanıyacak demokratik bir yerel yönetim anlayışının uygulanmasına bağlıdır. Bu ise yerel yönetimlerin STK’lar ile sürekli olarak işbirliği içerisinde olmasını gerekli kılmaktadır. Çünkü STK’lar, yereldeki halkın ihtiyaçlarının, sorunlarının ve isteklerinin yerel yönetim birimlerine aktarılmasında önemli rol oynamaktadırlar (Tekeli, 2003: 10).

Günümüzde yerel yönetimlerin işleyişleri açısından bireysel katılım konusunda sorunlar yaşanmakta ve örgütlü katılım yaklaşımı giderek önem kazanmaktadır. Bu bağlamda STK’lar, baskı grubu oluşturma, toplumu aydınlatma, yönetim ve karar alım sürecini etkileme ve katılımcı bir demokratik anlayışı yerleştirme konusunda önemli roller oynamaktadır (Okutan, 2008: 94).

STK ve yerel yönetim iki taraflı bir bileşendir. Birinin güçsüzlüğü diğerini de güçsüzleştirir, birinin güçlenmesi diğerini de güçlendirir. Ayrıca STK’nın kendisine ait bir düşünceyle özgürleşmesi, yerel yönetimlerin de gelişmesine olanak sağlayacaktır. Yerel yönetimleri, çoğulcu ve katılımcı bir anlayışa değer veren bir duruma getirmek, yerelin STK’larla birlikte demokratik ve ekonomik açıdan güçlenmesine yardımcı olacaktır (Kaypak, 2012: 44).

4. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ YEREL KAMUSAL POLİTİKALARI ETKİLEME ARAÇLARI

4.1. Sivil Toplum Kuruluşları ve Stratejik Planlama

Türkiye’deki yönetime katılma uygulamalarından birisi, stratejik planlama uygulamalarıdır. Kamu kurumlarının hazırlayıp uygulamakla yükümlü oldukları stratejik planların hem hazırlık aşamasında hem de uygulama ve denetim aşamasında vatandaşların etkin rol almaları için bir mekanizma getirilmiştir. 5018 Sayılı Kamu Mali Kontrol ve Yönetimi Yasası’na göre kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik yönetim anlayışıyla yönetilmeleri öngörülürken, stratejik planların hazırlanma aşamasında, ilgili kamu hizmetlerinden etkilenen bütün paydaşların katkılarının sağlanması istenilmiştir (Resmi Gazete, 24.12.2003). Ayrıca “5393 sayılı Belediye Kanunu” belediyelerin stratejik planının hazırlanması konusunda sivil toplum kuruluşlarına katılım hakkı sağlamıştır. Kanun’un 41’inci maddesine göre, “stratejik plan varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili *sivil toplum örgütlerinin* görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer” denilmektedir (Resmi Gazete, 13.07.2005). Stratejik plan hazırlanması sürecinde sivil toplum kuruluşlarından görüş alınması belediye ve sivil toplum kuruluşları ilişkisinde olumlu bir durumdur.

Katılım ilkesi, kamu yönetiminin demokratikliğini artırmak açısından önemlidir. Bu ilke, “kamu hizmetlerine ilişkin kararların alınmasında, ilgili kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının görüş ve önerilerinden yararlanılmasını” içermektedir. Ancak uygulamada bu ilkeye dayanılarak yapılan düzenlemelerin etkin bir biçimde çalıştırılması kolay değildir. Bunun için, toplumdaki bireylerde demokratik bilinç yeterince gelişmiş olmalı ve katılımın önemine inanılmalıdır. Oysaki Türkiye’deki insanların dernek, sendika, vakıf vb. STK’lara üye olma oranı %10’dur (Adaman vd., 2008: 12). Bu bilgi, ülkedeki sivil toplum girişimlerinin ve çalışmalarının durumuna ilişkin basit ama kuvvetli bir saptamadır. Demek ki, vatandaşlarımızın demokratik kitle örgütlerinin etkinliklerine katılım düzeyi yeterli değildir.

4.2. Sivil Toplum Kuruluşları ve Kent Konseyleri

Yerel gündem 21, Birleşmiş Milletlerin 1992 Rio Zirvesinde sürdürülebilir kalkınma sağlanması amacıyla yeni bir küresel ortaklık olarak başlattığı Gündem 21’e dayanan bir plandır. Bu plan, sorunların yerel nitelik göstermesinden dolayı yerel yönetimlerin önemine dikkat çekmiş, bu sorunların çözümünde ve amaçların gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin katılımına vurgu yapmıştır (Cesur, 2018: 813). Türkiye’de Yerel Gündem 21 yaklaşımının uygulama modeli olarak kent konseyleri ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla kent konseylerinin belediye ile olan ilişkilerine bakılarak belediyelerin karar alım süreçlerine katılım hakkında bir değerlendirme yapılacaktır.

5393 sayılı Belediye Kanunu’na göre, “Belediyeler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan *kent konseyinin* faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar” (Resmi Gazete, 13.07.2005).

Kent konseylerinin almış oldukları kararlar ilk belediye meclisi toplantısında görüşülür ve karara bağlanır. Bazı sivil toplum kuruluşları da kent konseyi üyesidirler. Dolayısıyla bu şekilde belediyenin karar alma sürecine dolaylı bir katılım söz konusu olmaktadır (Gündüzöz, 2012: 160). Belediye meclisine gönderilen kent konseyi kararlarının bağlayıcılığının bulunmaması, bu kararların mecliste görüşüldüğüne dair denetim imkânının olmayışı ve Belediye Meclisi görevleri arasında kent konseyi kararlarının görüşülmesinin olmaması Kent

Konsejlerinin Belediyelerce alınacak kararlarda etkin olabilmelerini engellemektedir (Güler ve Mutlu, 2015: 169).

Kent Konseyleri, merkezi yönetimi, yerel yönetimi ve sivil toplumu bir işbirliği ortaklığı çerçevesinde bir araya getiren benzersiz yönetim mekanizmalarıdır(Kayan, 2018: 606). Bu modeli etkili yapan, kent konseyleri bünyesinde yer alan gençlik meclisleri, kadın meclisleri, mahalle meclisleri ve kurulları, örgütsüz kesimlerin ve gönüllülerin katılımını ön planda tutan ve kentin öncelikli alanlarında çalışmalar yürüten çalışma gruplarının varlığıdır. Kent Konseyindeki katılımcıların varlıkları, konumlarını güçlendirmek değil, çeşitli çalışma grupları aracılığıyla yerel yönetimlerin sosyal ve mali kapasitelerinin kullanılmasında etkinliği artırmak, yerinde kararlar alınması ve uygulanmasında destek sağlamaktır.

Türkiye’de kent konseylerinin, bazı belediyelerin alt kurumları olarak faaliyet gösterdikleri veya bazı belediyeler için muhalefet unsuru oldukları görülmektedir. Kent konseylerinin belediyelerle olan ilişkileri, belediye olan yerlerde kent konseylerinin kurulmasının zorunlu olması, kent konseylerince alınan kararların ilk belediye meclisi toplantısında görüşülüp karara bağlanması ve belki de en önemlisi kent konseylerinin mali kaynağını belediyelerden sağlamasıdır (Önder ve Güler, 2016: 887).

4.3. Sivil Toplum Kuruluşları ve Belediye Meclisine Katılım

5393 sayılı Belediye Kanunu’nda STK’lar ile ilgili ilk değinilen nokta “Hemşehri Hukuku” adını taşıyan 13’üncü maddedir. Bu maddede “belediye hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve bunların korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, *sivil toplum kuruluşları* ve uzmanların katılımını sağlayacak önlemler alır” şeklinde ifade yer almaktadır (Resmi Gazete, 13.07.2005).

Türkiye’de pratik hayata dönük ve yerel yönetim mantığının 5393 sayılı Belediye Kanunu’na yansıdığı en önemli madde 75’inci maddedir. Bu maddeye göre, “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan dernekler, Cumhurbaşkanı’nca vergi muafiyeti tanınmış vakıflar ve 7/6/2005 tarihli ve 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu kapsamına giren meslek odaları ile ortak hizmet projeleri gerçekleştirebilir” (Resmi Gazete, 13.07.2005). Görüldüğü üzere bu madde, ortak proje hazırlanması konusunda belediye ve sivil toplum kuruluşları ilişkisinde önemli bir gelişme olmaktadır.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda belediye ve sivil toplum kuruluşları ilişkisine yönelik değinilen ilk nokta 7'nci maddenin v bendindedir. Bu maddede, “sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve *sivil toplum örgütleri* ile işbirliği yapmak” ifadesi yer almaktadır (Resmi Gazete, 23.07.2004). İki kanunda da sayılan hizmetlerin yerine getirilmesi sürecinde STK'lar ile işbirliği yapmak öngörülmüştür. Bu da belediye ve sivil toplum ilişkisi açısından olumlu bir durumdur.

4.4. Sivil Toplum Kuruluşların İhtisas Komisyonlarına Katılım

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun “İhtisas Komisyonları” başlıklı 24'üncü maddesi belediyeler ve STK'lar arasındaki etkileşimin önemli bir noktasıdır. Kanunun bu maddesinde STK'lara yer verilmiştir. Bu maddeye göre, “mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili olarak *sivil toplum örgütlerinin temsilcileri*, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir” (Resmi Gazete, 13.07.2005). Bu kanunun gerektiği gibi uygulanması durumunda hem alınan kararlar daha sağlıklı ve verimli olacak hem de ilgili taraflar karar alım sürecine dâhil oldukları için kararların uygulanması daha kolay olacaktır. Bu da yönetim-toplum kaynaşması sürecine olumlu katkıda bulunacaktır.

Ancak STK'ların bu toplantılara oy hakkı olmaksızın katılmaları bir dezavantaj olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu duruma göre daha sıkıntılı olan nokta STK'ların bu toplantılara kendi görev ve faaliyet alanlarını ilgilendiren konularla sınırlı olmak koşuluyla girebilecek olmalarıdır. Çünkü kendisini toplantı konusuyla alakalı gören bir STK'nın toplantıya katılma isteği komisyon tarafından STK'nın toplantı konusuyla ilgisinin bulunmadığı gerekçesiyle reddedilebilir. Dolayısıyla bu madde, komisyon toplantılarına STK'ların katılımını engelleyebilecek bir içeriğe sahiptir.

Yine bu kanunun 24'üncü maddesine göre “komisyon kararları alenidir, çeşitli yollarla halka duyurulur ve talep edenlere meclis tarafından bedel karşılığında verilir” (Resmi Gazete, 13.07.2005) fıkrası belediye ve STK ilişkisinde bilgilendirme bağlamında önemli bir

durumdur. Ancak burada dikkat çeken durum komisyon toplantılarının değil, komisyon kararlarının halka açık olmasıdır. Dolayısıyla yönetim ilkesi gereği komisyon toplantılarının halka açık olması için yasal bir düzenleme yapılması gereklidir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun “İhtisas Komisyonları” başlıklı 15’inci maddesi de büyükşehir belediyeleri ve STK’lar arasındaki etkileşimin önemli bir noktasını oluşturmaktadır. Bu maddeye göre, “gündemdeki konularla ilgili olmak üzere, kurum temsilcileri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversitelerin ilgili bölümlerinin, sendikalar (oda üst kuruluşu bulunan yerlerde üst kuruluşun, sendika konfederasyonunun bulunduğu yerde konfederasyonun) ve uzmanlaşmış sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ile davet edilen uzman kişiler, oy hakkı olmaksızın ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir (Resmi Gazete, 23.07.2004). 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda olduğu gibi 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’nda da STK’ların ihtisas komisyonu toplantılarına oy hakkı olmaksızın katılmaları öngörülmüştür. Kanunun 15’inci maddesinde “komisyon kararları alenidir, çeşitli yollarla halka duyurulur ve talep edenlere büyükşehir meclisi tarafından belirlenecek bedel karşılığında verilir” fıkrası yer almaktadır (Resmi Gazete, 23.07.2004). Bu durum büyükşehir belediyeleri ve sivil toplum ilişkilerinde alınan kararların öğrenilmesi, başka bir deyişle bilgilendirme bağlamında önemli bir durumdur.

4.5. Hizmetlere Gönüllü Katılım ve Sivil Toplum Kuruluşları

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 77’nci maddesi de bir katılım uygulamasıdır. Kanun’un bu maddesine göre “Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında belde de dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular” denilmektedir (Resmi Gazete, 13.07.2005).

Kanunun bu maddesinin gerçek anlamda uygulanabilmesi halinde yerel yönetim birimlerinin yükü hafiflemiş olacak ve kentte oturanların sorumluluk bilinci gelişecektir. Hizmetlere gönüllü katılım uygulamasıyla hem kentteki insan kaynağından yararlanılmış olunacak hem de bedel ödemeksizin yerel kamu hizmeti üretilmiş olunacaktır. Yerel kamusal hizmetlere gönüllü katılım, kentsel aidiyet duygusunu geliştirerek yerelde yapılan hizmetlerin başarı düzeyini ve yerel yönetimin meşruiyet desteğini arttırmış olacaktır. Genel olarak bakıldığında Türkiye’de STK’ların yerel kamusal politikaların oluşumuna ve karar alma sürecine katılmaları öncelikle yasal mevzuat açısından kısıtlamalar içermemekte ancak Avrupa yerel yönetimler şartının katma protokolü gereğince STK’ların yerel yönetimlerin gerek politika

belirleme gerekse de karar alma sürecine katılabilmeleri için hem yönetim birimlerinin hem de STK'ların belirlenen ilkelere asgari ölçüde uyması gerektiği ifade edilmiştir. Bu ilkeler ise şunlardır (Bulut, v.d., 2017: 30):

- Açık ve erişilebilir katılım kanalları,
- Güven,
- Hesap verebilirlik ve şeffaflık,
- Bağımsızlık.

Türkiye'deki uygulamalar değerlendirildiğinde STK'ların genel olarak istişare aşamasında yer alabildiği görülmektedir. Bu durumun yasal düzenlemelerin yetersiz olması, mevcut yasal düzenlemelerde STK'lara yönelik yapılan göndermelerin açık olmaması ve yasadaki ifadelerin genel nitelikli olup, işbirliği açısından nasıl bir şekil ve içerik olacağı konusunda açıklayıcı olmaması gibi nedenlerden kaynaklandığı kadar Ülkemizdeki siyasal kültürün etkisi şüphesiz yadsınamaz.

SONUÇ

Günümüzde yerel nitelikteki kamusal hizmetler artış ve çeşitlilik göstermektedir. Dolayısıyla bu hizmetlerin etkin ve verimli sunulabilmesi için oluşturulan yerel kamusal politikaların belirlenmesinde yerel yönetim birimlerinin tek aktör olarak yer alması yetersiz olmaktadır. Başka bir deyişle bu politikaların belirlenmesinde çok aktörlü bir ortaklığa önem verilmelidir. Çünkü demokrasi, katılımın olduğu yerlerde işler hale gelir ve katılımcı demokrasinin olduğu alanda da toplumsal örgütlenmeler oluşmaya başlar.

Yerel yönetimler halka en yakın birimler olduğu için yerel nitelikteki talepler konusunda merkeze göre daha bilgilidir. Yerel yönetim birimlerinin politika oluşturma ve karar alım sürecinde STK'lar ile işbirliği içinde olması hizmetlerin uygulanması ve verimliliği açısından büyük önem arz etmektedir. STK'lar yerel yönetimlerin kendilerine sağlayacağı imkânlar ölçütünde karar alım süreçlerine katılabilmektedirler. Dolayısıyla hem yerel yönetimler hem de STK'lar, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olduklarının bilincinde olarak karşılıklı işbirliği çerçevesinde yerel politikaların belirlenmesinde rol almalı ve bu şekilde katılımcı bir toplum yapısının oluşmasına öncülük etmelidirler.

Türkiye açısından STK'ların yerel kamusal politikaların belirlenmesindeki rolüne bakıldığında bunun yeterli düzeyde olmadığı açıkça görülmektedir. Mevcut yasal

düzenlemelerdeki eksiklikler ve toplumun katılımcı anlayış konusundaki ilgisizliği STK’ların politika belirleme sürecinden kolayca dışlanmasına yol açmaktadır. Ayrıca yerel yönetim birimlerinin STK’lar ile işbirliği yapma konusunda isteksiz olmaları ve onları kanunda geçen hükümler üzerine sadece danışma organı olarak kabul etmeleri de STK’ların politika belirleme sürecinde yer almasına engel teşkil etmektedir.

Dolayısıyla STK’ların yerel kamusal politikaların belirlenmesi sürecinde daha aktif rol alabilmeleri için gerekli yasal düzenlemeler yapılarak temel belirleyici aktörlerden biri olmaları sağlanmalıdır. Mevzuatımızda bu konuda yeterli düzenlemeler olmasına rağmen asıl katılımın yeterince sağlanamamasının nedeni; hemşehrilerin katılımı sadece oy verme davranışı olarak algılamaları ve yerel yöneticilerin katılıma açık olmayan ben merkezli yönetim anlayışlarıdır. Özellikle kent konseyinde alınan kararların yerel politikalara dönüşme yüzdeliğinin çok düşük düzeyde olması bunun açık bir kanıtıdır (Aksu, 2018: 83).

KAYNAKÇA

- Adaman, F., Çarkoğlu, A., Şenatalar, B. (2008). *Hane Halkı Gözünden Kamu Hizmetleri ve Yolsuzluk*, Ankara: TEPAV Yayınları.
- Aksu, H. (2018). *Kent Konseylerin Yerel Demokrasiye Katkısı: (Büyükşehir Kent Konseyleri Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, O. (2001). *Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Bayrak Yayınları
- Bulut, Y., Akın, S., Kahraman, Ö. (2017). “Kamu Politikalarının Oluşturulmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi”. *Strategic Public Management Journal*, 3(6), ss. 23-38.
- Caniklioğlu, D. (2007). *Sivil Toplum ve Türkiye Demokrasisindeki İzdüşümleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Cesur, A. (2018). “Yönetişim Perspektifinden Kent Konseylerinin Kent Yönetimindeki Rolü ve İşlevselliği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), ss. 9-16.
- Çetin, S. (2009). “Yerel Yönetim Birimi Olarak Türkiye’de İl Özel İdareleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, ss. 249-258.
- Çevikbaş, R. (2008). “Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım”, *Türk İdare Dergisi*, 2, ss. 71-95.

Genç, N., Erdoğan, Ü. (2013). “Yerel Demokrasi ve Kalkınma Bağlamın Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Aydın Örneği”, B. Özer ve G. Şeker (Editörler), *Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açılıarı* (ss. 249-263), Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Matbaa Birimi.

Görmez, K. (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, İstanbul: Vadi Yayınları.

Görmez, K., Altınışik H. (2011). “Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri”, E. Keskin (Editör), *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (ss. 31-51), Bursa: Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınları.

Güler, E. ve Mutlu, A. (2015). “Belediye Başkanları ve Meclis Üyelerinin Kent Konseyi Algısı”, *II Ulusal Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (ss.162-179). Bursa: Bursa Kent Konseyi Yayınları.

Gündüz, A. Y., Kaya, M. (2014). “Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki Rollerini Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 6(10), ss. 132-146.

Gündüzöz, İ. (2012). “Küreselleşme Çerçevesinde Türkiye’de Sivil Toplum ve Belediye İlişkileri”, *Türk İdare Dergisi*, 474, ss. 143-169.

Kayan, A. (2019). “Kentli Hakları”, Ö. Sezer ve A. Kayan (Editörler), *Kent Tartışmaları ve Yeni Yaklaşımlar* (ss.25-50), Ankara: Orion Kitabevi.

Kayan, A. (2018). “Çağdaş Gelişmeler Kapsamında Kent Yönetimi Tartışmaları”, M. A. Özer (Editör). *Kamu Yönetimi Tartışmaları*, (ss. 581-630). Ankara: Gazi Kitabevi.

Kaypak, Ş. (2012). “Devletten Yerel Yönetime Değişim Sürecinde Sivil Toplumun Yeni Yüzü”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), ss. 34-57.

Keleş, R. (1991). “Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Örgütlenmesi ve Demokrasi”, *Cahit Talas'a Armağan*, (ss. 3321-329), Ankara: Mülkiyeler Birliği Yayınları.

Kestellioğlu, G. (2011). “Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri: Kahramanmaraş Örneği” E. Keskin (Editör), *Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (ss. 52-74), Bursa: Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınları Dizisi-1.

Keyman, E. F., İçduygu, A. (2005). *Citizenship In A Global World European Questions and Turkish Experiences*, London: Routledge.

- Memişoğlu, D. (2015). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Değişim ve Dönüşümü”, M. Becek (Editör), *İdari ve Mali Açından Türkiye’de Yerel Yönetimler*, (ss. 51-66), Antalya: BEKAD Yayınları.
- Okur, F. ve Çakıcı, A.B. (2011). “Küreselleşme Sürecinde Yerelleşme ve Yerel Demokrasi”, *Akademik Bakış Dergisi*, 11, ss. 1-12.
- Okutan, E. (2008). “Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Örgütlerinin Gelişmiş İşbirliği: İngiltere Örneği”, *Sayıştay Dergisi*, 71, ss. 91-107.
- Önder, Ö. ve Güler, E. (2016). “Türkiye’de Yerel Demokrasi Açısından Kent Konseyleri Üzerine Bir Araştırma: Kütahya Kent Konseyi Örneği”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), ss. 881-902.
- Önder, Ö. (2013). “Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(18), ss. 326-342.
- Parlak, B., Ökmen, M. (2016). *Türkiye’de ve Dünyada Yerel Yönetimler Teori ve Uygulama*, Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Resmi Gazete, 13.07.2005. Sayı: 25874.
- Resmi Gazete, 23.07.2004. Sayı: 25537.
- Resmi Gazete, 24.12.2003. Sayı: 25326.
- Tekeli, İ. (1983). “Yerel Yönetim Demokrasisi ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Belediyeciliğin Gelişimi”, *Türk İdare Dergisi*, 16(2), ss. 7-21.
- Tekeli, İ. (2003). “Siyasal Toplum İle Sivil Toplum Arasında Yerini Belirlemekte Olan Yerel Yönetimler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12(2), ss. 5-15.
- Toprak, Z. (2010). *Yerel Yönetimler*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Türkoğlu, İ. ve Bucaktepe, A. (2015). “Yerel Yönetimlerin Mali Özerkliği ve Avrupa Birliği Ülke Uygulamalarından Örnekler”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(2), ss. 319-336.
- Uluç, A.V. (2019). “Yerel Demokrasi ve Türkiye”, M. Demir, A.Çelik, O.Geyik (Editörler), *Siyasi, İdari ve Mali Yönleriyle Yerel Yönetimler, Türkiye Üzerine Bir İnceleme*, (ss. 9-34), Konya: Çizgi Kitabevi

Yaylı, H. ve Pustu, Y. (2008). “Yerel Demokrasinin İlkeleri”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, (16), ss. 133-153.

Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.